KADER

Orgaan voor functionarissen van het Humanistisch Verbond

4e JAARGANG - SEPT.-OKT. 1961 NR. 4

INHOUD

DE GEMEENSCHAP

Opheffing van een rubriek 71
Tijd en Taak 71
Onze gemeenschappen 72
De sprekerslijst 74
Sprekers gevraagd 75
Oude nummers Kader 75
De stand van ons ledental 76
Haalt u het nog wel eens voor de dag 76
Bandjes verkrijgbaar 77
Groepswerk 78
Drie jaar gesprek 78
Leeuwenkuil-ervaringen van Daniël 82

GEESTELIJKE VERZORGING

Plaatselijke geestelijke verzorging 83
Enkele vragen omtrent ziekenbezoek 85
Boekennieuws 87

KADER

ORGAAN VAN HET
HUMANISTISCH VERBOND
INHOUDENDE

I DE GEMEENSCHAP

RUBRIEK VOOR DE GEMEENSCHAPSFUNCTIONARISSEN
REDACTIE: TH. W. POLET, EMMALAAN 16, SOESTDIJK, TELEFOON 02955-2508

II GEESTELIJKE VERZORGING

RUBRIEK VOOR DE GEESTELIJKE RAADSLIEDEN EN HUN MEDEWERKERS
REDACTIE: MEVR. D. HEROMA-MEILINK, PLESMANSINGEL 6, AMSTELVEEN, TEL. 02964—4322

ADMINISTRATIE: OUDEGRACHT 152, UTRECHT, TELEFOON 030—10163

De Gemeenschap

RUBRIEK VOOR DE GEMEENSCHAPSFUNCTIONARISSEN

OPHEFFING VAN EEN RUBRIEK

Met ingang van dit nummer heeft de rubriek voor de sprekers, die altijd onder de naam De Stemvork in Kader voorkwam, opgehouden te bestaan. Voor dit besluit, dat door het D.B. na ernstige overweging werd genomen, bestaan in hoofdzaak twee redenen.

De eerste is, dat redacteur Koppenberg zijn taak heeft neergelegd. Toen hij bijna twee jaar geleden de leiding van de rubriek van Schonk overnam, beschikte hij over wat meer vrije tijd dan nu het geval is. Want men weet, dat hij naast zijn drukke werkkring ook de functie van secretaris van de Internationale Humanistische en Ethische Unie vervult en dat is langzamerhand een zo uitgebreid karwei geworden, dat hij er zijn handen aan vol heeft. We moeten hem dankbaar zijn, dat hij nog zo veel voor De Stemvork heeft kunnen doen. Het D.B. heeft nog geprobeerd een opvolger te vinden, maar dat is, althans voorlopig, niet gelukt.

In de tweede plaats laten zich de artikelen, die in De Stemvork verschenen ook heel goed onderbrengen onder de rubriek De Gemeenschap. Dat dit in het bijzonder het geval is met wat over het groepswerk wordt geschreven, behoeft geen betoog. Dat is al opgemerkt, toen de Leede met zijn artikelenreeks over dit voor de gemeenschappen zo belangrijke werk begon.

Aan de inhoud van ons blad verandert dus niets, de gehele inhoud blijft van belang voor alle functionarissen. Want we rekenen erop, dat men zich niet al te veel gaat specialiseren en dat zeker onze gemeenschapsbestuurders van alle artikelen kennis zullen nemen.

Polet.

TIJD EN TAAK

30 sept/1 okt.:	Werkweekend op De Ark voor leiders van gespreksgroepen.
7-8 oktober:	Regionale TKC op De Ark voor de gewesten Drente, Friesland en Groningen.
30-31 okt./1 nov.:	Herfstconferentie op De Ark, in het bijzonder voor leraren.
4-5 november:	Regionale TKC op De Ark voor de gewesten Noord-Holland, Zuid-Holland-Noord en Zuid-Holland-Zuid.

(Na verkregen toestemming van het hoofdbestuur kunnen leden, in of nabij eenzelfde plaats woonachtig, zich tot een gemeenschap constitueren. Art. 12, lid 1 van de Statuten).

Met deze, nogal summiere omschrijving, wordt in de statuten van het H.V. de mogelijkheid geschapen, om plaatselijke gemeenschappen te vormen. Geen afdelingen dus, maar gemeenschappen, waarbij van de vele omschrijvingen, die Van Dale van dit woord geeft, mij in dit verband het beste past „het gemeen-hebben van iets, het met een of meer anderen deelhebben aan iets". We hebben als leden de humanistische levensovertuiging gemeen, met alle variaties overigens die hierbij mogelijk zijn, en we hebben deel aan een gezamenlijke poging deze overtuiging vorm te geven.

Enkele cijfers

Volgens de laatste gegevens zijn 97 % van de leden bij een gemeenschap aangesloten en behoort slechts 3 % tot de zgn. algemene leden, die in een plaats wonen, waar geen gemeenschap bestaat. Het Verbond omvat thans ongeveer 85 gemeenschappen, verspreid over het gehele land en in de meeste grote gemeenten, maar daar niet alleen. Deze gemeenschappen zijn weer tot twaalf gewesten en twee stedelijke federaties (Amsterdam en Den Haag) samengevoegd.
De grootte der gemeenschappen loopt sterk uiteen, van 12 (Terschelling) tot bijna 700 (Rotterdam) leden. Het is begrijpelijk, dat het merendeel van onze grote gemeenschappen in het dichtbevolkte Westen te vinden zijn, hoewel ook Groningen met zijn ruim 450 en Arnhem met 350 leden daartoe gerekend kunnen worden. Naast deze gemeenschappen bevindingen zich hier en daar nog zgn. werkgroepen, die over enige tijd zeker in organisatorische zin gemeenschappen zullen worden.
Alle gemeenschappen hebben een bestuur, dat varieert van 3 tot 15 personen. Bij een onlangs gehouden steekproef bleek, dat in 67 gemeenschappen in totaal 439 bestuursleden aanwezig waren, waarvan 146 vrouwen en 293 mannen. Naast deze bestuurders nemen in de een of andere vorm leden deel aan het werk, dat de gemeenschap verricht, als leiders van bijeenkomsten, ziekenbezoeksters, leden van commissies, contactpersonen enz. Naar schatting neemt ongeveer 15 tot 20 % van de leden rechtstreeks deel aan activiteiten van het Verbond.

De taak van de gemeenschap

Niet alleen naar grootte, maar ook naar gesteldheid zijn er tussen onze gemeenschappen grote verschillen te constateren, zelfs waar het aantal leden weinig uiteenloopt. Sommige bestaan reeds net zo lang als het Verbond zelf, andere zijn nog vrij jong. De gemiddelde leeftijd van de leden varieert sterk, en het is duidelijk dat in een gemeenschap met een hoog gemiddelde de activiteiten een ander karakter hebben dan daar, waar veel meer jongere leden aanwezig zijn. Vooral in kleinere gemeen-

schappen kan de invloed van een dominerende persoonlijkheid een bepaalde kleur geven.
Met de groei van het Verbond en de toenemende invloed ondergaat ook de taak van de gemeenschap een voortdurende verandering en uitbreiding. Hoewel de bezinningsbijeenkomst nog steeds een voorname plaats inneemt, blijkt steeds meer de behoefte aan groepsvorming en gesprek, om tot verdieping van de levensovertuiging te komen. De strijd om gelijkgerechtigheid en emancipatie van de buitenkerkelijken vraagt ook in de kleinste gemeenschappen om een intensieve bemoeiing met het maatschappelijke leven en vertegenwoordiging in allerlei plaatselijke organisaties. Hoe meer een humanistische gemeenschap van zich doet spreken, en als een factor erkend wordt, des te meer mensen zullen er nodig zijn om die gemeenschap en het humanisme naar buiten te vertegenwoordigen. Erkend dient te worden, dat nog niet alle gemeenschappen van deze noodzaak overtuigd zijn en dikwijls ook niet over de nodige mankracht te beschikken hebben of denken te hebben. Vooral dit laatste onderstreept nog de noodzaak van het „kennen" der leden, een taak, waaraan in de afgelopen jaren toenemende aandacht besteed wordt.

Deelhebben aan „iets"

Als we de omschrijving overnemen, die Van Dale aan het woord gemeenschap geeft, door daarin ook te betrekken het gezamenlijk aan „iets" deelhebben, zullen we moeten weten, wat dit „iets" is. Wat verlangen onze leden van de gemeenschap en welke behoeften dient die gemeenschap te bevredigen? Hier en daar heeft men door enquêtes, vragenlijsten en persoonlijk bezoek getracht zich daarvan een beeld te vormen. Het is b.v. bijzonder belangrijk te weten, waarom leden bedanken en daarom toe te juichen, dat steeds meer besturen er niet mee volstaan een bedankend lid zonder meer uit de kaartenbak te gooien. Behoefte aan gezelligheid, vormgeving bij huwelijken en begrafenissen, gezamenlijke uitstapjes, het gemeenschappelijk verrichten van een bepaalde taak zijn evenzovele uitdagingen aan de leiding van onze gemeenschappen, waarop een antwoord gegeven dient te worden en de vormen voor gevonden. In de loop der jaren is steeds duidelijker geworden, dat voor tal van onze leden en voor velen, die nog buiten het Verbond staan, de activiteiten van onze gemeenschappen onvoldoende verscheidenheid vertonen. Hoewel de discussie over stijlvorming en intensivering van het gemeenschapsleven reeds geruime tijd aan de gang is, zijn we er nog niet in geslaagd bevredigende oplossingen te vinden. In een beweging als de onze, die een sterke dynamiek vertoont en onophoudelijk nieuwe taken ter hand dient te nemen, worden aan de inventiviteit en creativiteit van hen, die in enigerlei vorm leiding geven, de hoogste eisen gesteld. Dat is geen eenvoudige opgave, omdat het betekent niet te vervallen in een bepaalde routine, maar het experiment aan te durven.
Onze gemeenschappen bezitten een grote mate van zelfstandigheid, al wordt daar door sommige van onze bestuurders wel eens anders over gedacht. Maar de speelruimte voor de ontwikkeling van de gemeenschap is zeer groot en het bestuur met zijn medewerkers heeft daar, wil het gebeuren zoals we graag zouden wensen, de handen vol aan.

De ideale gemeenschap

Niemand van onze hardwerkende en enthousiaste bestuurders zal zich gegriefd voelen als we met elkaar het feit constateren, dat de ideale gemeenschap, die ons toch allemaal wel min of meer voor ogen zweeft, nog niet is verwezenlijkt. Er is op talrijke conferenties en in rapporten gewerkt aan dit thema, maar we hebben tegelijkertijd moeten vaststellen, dat we noch over de mankracht, noch over de middelen beschikken om in eens een grote stap vooruit te doen. Maar wat we wel kunnen doen is als het ware voortdurend op de loer liggen, om dingen, die gisteren niet mogelijk waren, vandaag trachten te verwezenlijken. Waar we voor moeten oppassen is niet alleen een zekere tevredenheid met het bereikte, al mogen we na vijftien jaar best zeggen dat het gezien mag worden, maar vooral voor het gevoel, dat we niet verder kunnen. De praktijk leert trouwens anders. Wie als schrijver dezes in de gelegenheid is met regelmatige tussenpozen onze gemeenschappen te bezoeken, kan soms opmerkelijke veranderingen waarnemen, die er op wijzen dat van enige zelfgenoegzaamheid en gebrek aan vertrouwen geen sprake is.
De aard van onze gemeenschappen is medebepalend voor de werfkracht van het Verbond. Naar de mate waarin we er in slagen in ons gemeenschapsleven vorm te geven aan de, dikwijls vage, verlangens en behoeften van onze leden en van hen, voor wie we een geestelijk tehuis willen zijn, naar die mate zal de invloed van het humanisme in de samenleving toenemen.

Polet

DE SPREKERSLIJST

Willen alle gemeenschapssecretarissen goede nota nemen van het volgende en dit op de sprekerslijst (documentatie code 330) vermelden:

Dr. A. L. Constandse te Heemstede is vrijwel voortdurend in het buitenland en dus niet voor spreekbeurten beschikbaar.

Met de heer *A. J. van der Kooy te Voorburg* moet overleg gepleegd worden over zijn vergoeding. Hij valt wat dit betreft dus niet meer onder categorie b, maar c.

Ook *Dr. C. van Rijssinge te Bennekom* is door drukke werkzaamheden verhinderd, nog spreekbeurten te vervullen.

De heer *J. F. Schultink te Amsterdam* heeft zich helaas moeten terugtrekken en zijn naam kan dus van de lijst worden geschrapt.

En tenslotte de heer *J. Schuytevoerder te Utrecht* is ernstig ziek en kan geen uitnodigingen aannemen. Hopelijk is dit van tijdelijke aard.

SPREKERS GEVRAAGD

Bladerend in de jaargang 1959 van Kader vinden we op bladz. 56 onder bovenstaande titel een ontboezeming van W. C. K(oppenberg), die daarin nog eens de noodzaak onderstreept over meer sprekers te kunnen beschikken. Zijn oproep heeft wel wat gevolg gehad maar niet genoeg. Ook de poging, enige tijd later door ons ondernomen om via de gemeenschappen nieuwe namen op de lijst te krijgen, heeft weinig resultaat gehad.

Het zal duidelijk zijn, dat we op deze manier vastlopen. Weliswaar figureren op onze sprekerslijst nog vele namen, maar elke ingewijde weet, dat de vraag naar ,,bekende" sprekers het aanbod vele malen overtreft. Het gevolg is dan ook, dan enkelen meer spreekbeurten vervullen dan ze eigenlijk kunnen, en dat anderen weinig uitnodigingen ontvangen.

Natuurlijk is het voor vele secretarissen teleurstellend nul op request te krijgen, als ze iemand uitnodigen. Maar ze moeten daarbij wel bedenken, dat de gevraagde in de meeste gevallen al is volgeboekt en er met de beste wil van de wereld niets bij kan nemen.

Bij het D.B. bestaan al enige tijd plannen, om jongeren aan te trekken en deze op de een of andere manier als sprekers op te leiden of ten minste hen op weg te helpen. Maar dat kan alleen, als we ook weten, wie we daarvoor moeten uitnodigen en het zijn alweer de gemeenschappen, die ons daarbij moeten helpen. Het treft ons bij het doorlezen van winterprogramma's elke keer weer, dat men toch mensen weet aan te trekken, die ons volslagen onbekend zijn en die waarschijnlijk ook wel bereid zouden zijn voor een ruimer kring te gaan spreken. Ze zijn er natuurlijk ook wel, de kunst is alleen ze te vinden. En men zal toch niet van het D.B. verwachten, dat het alle leden, die ervoor in aanmerking komen, kent.

We hebben zo de indruk, dat men bij de vele gemeenschappen te weinig aandacht besteedt aan deze ,,talentenjacht". Men heeft blijkbaar al zo veel moeite om bestuursvacatures vervuld te krijgen, om van gespreksleiders maar te zwijgen, dat men niet verder kijkt. Maar er zijn onder onze bijna twaalfduizend leden tallozen, die best wat voor het Verbond zouden willen doen, maar zelf te bescheiden zijn om zich hiervoor aan te melden. Als men zo iemand meent te hebben ontdekt, laat men dan ook eens aan de aanvulling van ons sprekerscorps denken.

OUDE NOS. KADER

Op het Centraal bureau zijn nog van vrijwel elk nummer een flink aantal exemplaren voorradig.

Zo er bestuursleden, dan wel raadslieden zijn, die op toezending prijs stellen, dan kunnen zij deze bij het Centraal bureau aanvragen. Hierbij graag duidelijk vermelden welke nummers men wenst.

De redactie.

DE STAND VAN ONS LEDENTAL

Aangezien de meeste bestuurders altijd belangstellend informeren naar het ledencijfer, geven we hieronder een overzicht van de eerste zeven maanden van dit jaar.

maand	toe-tredingen	af-voeringen	netto groei	totaal van ledental
1-1-1961				11.407
januari	35	64	— 29	11.378
februari	50	41	9	11.387
maart	114	60	54	11.441
april	60	38	22	11.463
mei	111	70	41	11.504
juni	79	126	— 47	11.457
juli	77	36	41	11.498
totaal	526	435	81	

Bij de afvoeringen zijn 48 gevallen van overlijden, 10 wegens vertrek naar het buitenland en de rest, waarvan de oorzaak, althans bij het C.B. onbekend is, bedraagt 377. We hebben al eens meer betoogd, dat naar onze mening aan dat laatste cijfer iets moet zijn te doen.

Wie nu het sept./okt.-nummer van Kader van vorig jaar opslaat, zal zien dat er niet zo veel verschil bestaat. Aangevuld met de gegevens van juli '60 bedroeg over dezelfde periode het aantal toetredingen 483, de afvoeringen 431 en de netto groei 52. Dit jaar is dus tot op heden iets gunstiger. We hebben, althans statistisch ook nog in zoverre pech gehad, dat in het hoge cijfer van afvoeringen in juni van 126 de sanering van een gemeenschapsadministratie was betrokken, waarbij bleek dat het ledental met 50 te hoog stond aangegeven. Houden we daarmee rekening, dan is er nog wel geen reden tot juichen, maar kan toch geconstateerd worden, dat er een, hoewel langzame, doch gestadige groei plaats blijft vinden.
Maar het zou wel prettig zijn, als we aan het eind van het jaar ons hoogste cijfer van 11.660, dat we eind 1956 bezaten, weer hadden bereikt. Het lijkt ons geen overdreven wens.

HAALT U HET NOG WEL EENS VOOR DE DAG

Met dat „het" bedoelen we de handleiding, die ongeveer een jaar geleden aan alle gemeenschappen is toegezonden en die de titel draagt: „De toepassing van de „self-survey" in de humanistische gemeenschap".
Daar zijn merkwaardig weinig reacties op binnengekomen en we weten helemaal niet, of men er hier of daar wat mee doet. Toen we het in het september/oktobernummer 1960 van Kader aankondigden, wezen we er al op, dat niet alle gemeenschappen het zouden kunnen gebruiken, maar dat er toch zeker wel een aantal waren die er iets mee zouden kunnen doen.

Toegegeven, het is geen populair geschrift, maar dat zijn handleidingen op dit terrein nooit. En voor de vaklieden, die er toch ook wel in onze gemeenschappen zijn, zal het geen bijzondere moeilijkheden opleveren en zij zullen zeker in staat zijn, om er samen met een aantal enthousiaste medewerkers iets van te maken.
Maar dan moet het geschrift niet in de onderste la blijven liggen, doch aan iemand ter hand worden gesteld, die er wat mee weet te beginnen. Zo langzamerhand wordt ons werk zo uitgebreid, dat we naar steeds meer medewerkers zullen moeten zoeken om bepaalde taken ter hand te nemen. En we dachten dat we al een stuk zouden opschieten, als we onze documentatie en in het bijzonder deze handleiding niet alleen maar als een ingekomen stuk afleggen maar naar de wegen en mensen zoeken, om er profijt van te trekken. Want daar zijn ze tenslotte voor bestemd.

BANDJES VERKRIJGBAAR

Het Centraal Bureau heeft thans enkele bandjes in voorraad, die ter beschikking staan van de gemeenschappen. Ze kunnen dienst doen, om een plotseling verhinderde spreker te vervangen, als gespreksstof voor een discussie-groep enz.
Aanwezig zijn de toespraken, die op het congres zijn gehouden, die alle afzonderlijk verkrijgbaar zijn. Het zijn:

1. Openingsrede van 2e voorzitter Roethof, duur 15 minuten. (Hierin wordt de situatie van het Verbond nog eens duidelijk aangegeven).
2. Inleiding tot de jaarverslagen door voorzitter van Praag, duur 25 minuten. (Een kort overzicht van de historie, groei en plaats van het H.V. met een visie op de toekomstige ontwikkeling).

3/5. Zondagmorgentoespraken over Taak en toekomst van het Humanisme, door Mevr. Mr. H. Singer-Dekker; Prof. Mr. A. D. Belinfante en Drs. D. de Vries.
De toespraken zijn afzonderlijk opgenomen, elk met een duur van 20 minuten.
Verder:

6. „Is buitenkerkelijkheid op zich zelf winst?"

   Een discussie tussen H.B.-leden Colpa, Prins en Spigt met als gespreksleider van Praag. Duur 35 minuten.

Het zal duidelijk zijn, dat men de bandjes maar korte tijd in bezit kan houden en er uiterst voorzichtig mee moet zijn. We stellen ons voor, dat er naar gestreefd wordt, ze binnen 4 dagen weer naar het C.B. terug te zenden, opdat vóór elk weekend anderen erover kunnen beschikken. Het zal niet te voorkomen zijn, dat een bandje is uitgeleend als men er om vraagt. Blijkt de animo groot te zijn, dan zullen meerdere copieën gemaakt worden. Ze zijn geschikt voor bandrecorders, die over de snelheid 9,5 beschikken.

DE PRAKTIJK BEWIJST, DAT HET KAN

In het begin van de zomer is de Commissie Goepswerk bijeen geweest om eens te overzien, wat er in het seizoen 1960-1961 aan gespreksgroepenwerk in het Verbond heeft plaatsgevonden. Het is moeilijk een precies overzicht te krijgen van het gehele land, toch kregen wij een vijfentwintig-tal groepen in het vizier, waaruit duidelijk blijkt, dat deze manier van werken behoorlijk op gang begint te komen. Uit enkele gemeenschappen, die in het voorbije seizoen nog niet zover konden komen, hoorden wij van serieuze plannen om in het komende seizoen wèl enkele groepen in het leven te roepen, zodat wij mogen verwachten, dat het gespreksgroepenwerk in het Verbond in de komende tijd weer verder zal groeien.

Wij vernamen, dat er belangstelling bestaat voor de *onderwerpen*, die worden besproken, teneinde daar voorbeelden ter navolging aan te ontlenen. Welnu, behalve de in het hieronder staande artikel van de heer Mulder genoemde onderwerpen, kwamen ons nog de volgende tema's ter ore, die door groepen in den lande waren besproken:
misdaad en straf, kan een humanist soldaat zijn, dienstplicht voor meisjes, verloofde paren samen op vakantie, euthanasie, wat doe je met een levensovertuiging, zinvolle vrije tijdsbesteding, moderne kunst en wat doet het H.V. in de praktijk.
Goede gespreksstof vonden wij ook in de brochure van J. Kuipers, „Tips voor televisie in het gezin", 36 blz. prijs *f* 0,50, uitgave Ned. Jeugdgemeenschap - H. Polaklaan 14, Amsterdam.

Tenslotte zult U zich herinneren, dat wij in ons openingsartikel tot deze rubriek vorig jaar september stelden, dat wij ook in deze rubriek bijdragen tot het gesprek over het groepswerk in het Verbond zeer op prijs zouden stellen. Het deed ons veel genoegen een dergelijke bijdrage te mogen ontvangen van de heer H. F. Mulder uit Beverwijk, die wij hieronder gaarne aan het woord laten.

J. de Leede.

DRIE JAAR GESPREK

In september gaat de groep waarvan ik het genoegen heb drie jaar achtereen de leiding te hebben, beginnen aan een vierde reeks bijeenkomsten. Mijn ervaringen met en zienswijze op dit werk vat ik hieronder in het kort samen in de hoop dat anderen er profijt van zullen trekken.

Hoe kwam deze groep tot stand?

In 1958 werd door het bestuur van de gemeenschap Beverwijk een enquête gehouden onder de leden met het doel de behoefte te peilen wat betreft aard en mate van activiteiten. De resultaten van deze enquête werden medegedeeld in een bijeenkomst. Daarop volgde een discussie

en de keuze van drie gespreksgroepen en één „vrije-expressie" groep. Eén van deze gespreksgroepen is drie seizoenen achteréén bijeen gekomen. Van de 9 personen waarmee begonnen werd nemen nog steeds 6 personen deel, voor de drie die in de loop van de jaren afvielen werden 5 anderen in de plaats gevonden. Dit laatste gebeurde op deze wijze: De gespreksleider besprak met het bestuur verschillende potentiële kandidaten. Deze werden door de gespreksleider thuis bezocht en uitgenodigd deel te nemen. Dit had steeds succes.

Start

De start vond plaats aan de hand van een verklaring van elk van de deelnemers waarom zij bij het Humanistisch Verbond waren gekomen. Deze kennismaking bracht diskussie mee en vulde enkele avonden.

Gang van zaken

De bijeenkomsten worden bij één van de leden thuis gehouden. Aanvankelijk werd er naar gestreefd elks domicilie gelijkelijk aan bod te doen komen. Later werd de plaatsbepaling zoveel mogelijk afgestemd op de wensen en mogelijkheden van de deelnemers, zodat b.v. wie moeilijkheden heeft met een „oppas" vaak, en wie geen oppasproblemen heeft, weinig als ontvangende partij optreedt.
Het gesprek is een „open" gesprek, zonder inleiding. De leden stellen het onderwerp zelf aan de orde. Meestal wordt begonnen met wat gezellig gekout. Soms kristalliseert zich reeds daaruit een onderwerp. Gebeurt dit niet, dan brengt de leider, nadat het gezelligheidselement in de bijeenkomsten voldoende aan z'n trekken is gekomen, de groep naar het meer concrete doel van de avonden. Noemen en toelichten van alle behandelde onderwerpen zou ons te ver voeren, daarom volsta ik met een grove indeling van de gesprekken:

a. actuele onderwerpen. (Chesman, rassenhaat, enz.)
b. speciale onderwerpen (zo werd b.v. aan „school en humanisme" een reeks van 5 avonden besteed).
c. gezamenlijk lezen en bespreken van een humanistische brochure.
d. gesprek met andersdenkenden. We spraken met een protestant en een rooms-katholiek.

Het komen tot conclusies werd bij de gesprekken met opzet niet nagestreefd. Getracht werd zoveel mogelijk aspecten van een probleem al pratend met elkaar te ontdekken en de daarbij gebruikte begrippen helder en voor elke deelnemer begrijpelijk en aanvaardbaar te formuleren.

De terugblik op twee jaren gespreksgroepenwerk

Op de slotbijeenkomst van het tweede gesprekseizoen werd een soort balans opgesteld. Ieder van de leden werd gevraagd voor zich zelf op te schrijven welke wensen hij had voor een volgend seizoen en hoe de waarde van de meegemaakte bijeenkomsten werd gezien. Daarna werden deze meningen besproken en tot slot werden o.a. de volgende conclusies opgesteld:

1. De onderwerpen op zichzelf zijn niet bijzonder belangrijk. De waarde van de bijeenkomsten zit in het volgende:
   a. Men leert beter nadenken en de mening van anderen beter begrijpen. Men leert zichzelf en anderen beter kennen in gevoelen, motieven, overwegingen, achtergronden.
   b. Het is nuttig de eigen denkwijze te toetsen aan die van anderen. Door de manier waarop in de groep het gesprek wordt gevoerd komen aspecten naar voren waar men zelf vaak niet aan gedacht heeft. Daardoor beter inzicht.
   c. Het is prettig en gezellig om met anderen samen te zijn en van gedachten te wisselen.
2. Het is mogelijk gebleken tot een vruchtbare gedachtenwisseling te komen zonder een vast programma en zonder te voren een bepaald probleem aan de orde te stellen. Zo'n gesprek hoeft niet tot gezwam en langs elkaar heen praten te verworden mits men een geschoolde gespreksleider heeft.
3. Het gespreksgroepenwerk dient te worden voortgezet.
4. Wil men het gespreksgroepenwerk uitbreiden dan is het nodig andere H.V.-leden persoonlijk te benaderen en te animeren.

Veralgemening van de gang van zaken

Het is de vraag of het bovenstaande op elke gespreksgroep in het H.V. van toepassing is of zelfs voor toekomstige groepen zou moeten zijn. De samenstelling van elke H.V.-gemeenschap is anders, elke groep hieruit verschilt weer en er is wisselwerking tussen groep en leider. Deze drie aspecten doen een bepaald interactie patroon en een bepaalde sfeer waarin zich de interactie afspeelt ontstaan.
Voelt de groep zich prettig bij een en ander, dan is reeds heel wat bereikt. Het is dan ook gevaarlijk om eisen te gaan formuleren waaraan groep en/of leider moeten voldoen. Maar wil men met dit werk starten, dan zal men althans aan bezinning op de aan de leider te stellen eisen en aan de samenstelling van de groep niet ontkomen.
Wat de groep betreft meen ik dat weliswaar naar een zekere homogeniteit moet worden gestreefd, maar dat de groep niet al te homogeen mag zijn. Bovendien dient men er voor op te passen allerlei uiterlijke kentekenen en kenmerken van een bepaald lid of echtpaar te star te hanteren als kriterium voor het al dan niet passen in een bepaalde groep. Overleg tussen bestuur en gespreksleider, gepaard gaande met een contact tussen gespreksleider en adspirant-gespreksgroeplid lijkt mij — voorlopig — de aangewezen weg.
Het „portret van een leider" is door J. de Leede geschetst in: „De Humanistische gespreksgroep" in Kader no. 3, 1961. In grote lijnen ben ik het hiermee eens. De eisen waaraan een gespreksleider moet voldoen kan men in delen in. a. persoonlijke eigenschappen; b. techniek van het gespreksleiden; c. kennis aangaande mens, samenleving, Humanistisch Verbond.
M.i. wordt vaak de nadruk gelegd op b, wat minder op a, terwijl c onderschat wordt. Natuurlijk is het onjuist om de leider in deze drie delen

uiteen te rafelen, het gaat er immers om hoe handelt dèze leider, in dèze situatie met kennis van zaken bij dèze groep. Maar dat neemt niet weg dat men toch te vaak meent dat de leider met de juiste persoonlijke eigenschappen die goed getraind is in het leiden van een gesprek het wel zal redden. Er moet m.i. een minimum zijn aan kennis van de volgende wetenschappen: filosofie, sociologie en psychologie. Aan dit minimum wordt m.i. (ook bij de opleiding van gespreksleiders) te weinig aandacht besteed, het accent ligt veelal te veel op de techniek van het gesprek leiden.

De gespreksgroep een bedreiging van de gemeenschap?

Het is geen denkbeeldig gevaar dat een gespreksgroep zo hecht wordt en in deze groep zoveel behoeften worden vervuld, dat de contacten tussen individueel lid en het H.V. of de gemeenschap van het H.V. waarvan hij deel uitmaakt, verschralen. Het is mogelijk dat de gespreksgroep een afzonderlijk bestaan gaat voeren en van de gemeenschap van het H.V. vervreemdt, een geïsoleerde groep binnen die gemeenschap wordt. Dit gevaar komt daar om de hoek kijken waar men zich onvoldoende bezint op de vraag: „Wat willen wij eigenlijk met onze gespreksgroepen? Is het een meedoen aan een modeverschijnsel of is het een onderdeel van een plan om te bouwen aan een werkelijke gemeenschap?" Is het niet zaak zich eens te bezinnen op de vraag hoe wij vaneen gemeenschap van het H.V. een echte gemeenschap maken?

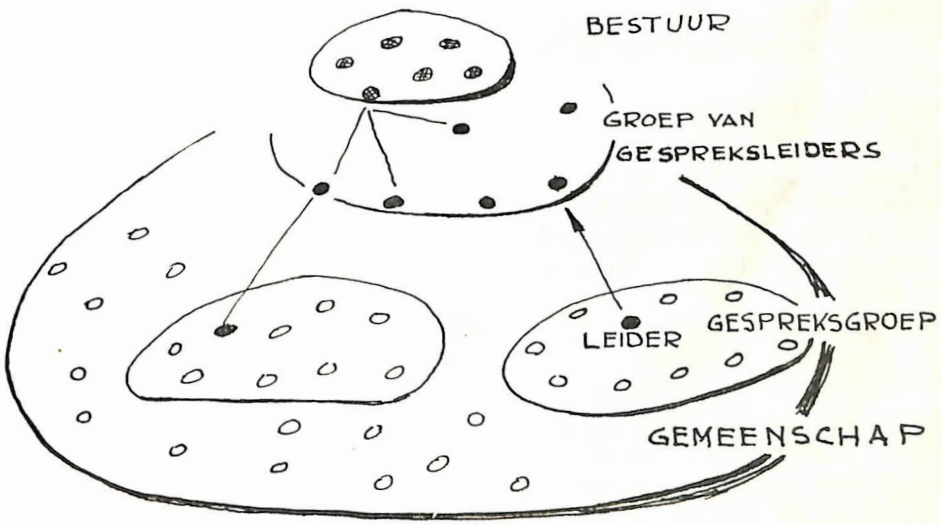

Model van een gemeenschap

Als uitdaging tot discussie en planvorming geef ik hierbij een schema van een gemeenschap. Binnen de grote kring ziet u individuele leden, in kleine groepjes (8-12 personen) gerangschikt om hun gespreksgroepleider. De gespreksgroepleiders zijn zelf weer verenigd in een groep en uit hun midden wordt op voordracht van de dagelijkse leiding (voorzitter, secretaris, penningmeester) door de leden het bestuur gekozen. De gespreksgroepen dienen geregeld gesplitst en opnieuw gegroepeerd te worden. Bovendien gezamenlijke activiteiten te organiseren.

Gemeenschappen van het H.V. binnen het geheel van de Nederlandse samenleving

Zo goed als het gevaar bestaat dat een gespreksgroep in het H.V. een afzonderlijk leven gaat leiden, bestaat dit gevaar ook voor het H.V. als groep binnen het bestel van het Nederlandse volk. Het functioneren van gespreksgroepen, gemeenschappen en Verbond mag niet los van de Nederlandse samenleving als geheel worden gezien. Het in de figuur gegeven model is dus te klein opgevat, er dient uitbreiding aan te worden gegeven, teneinde tot een integratie van de gespreksgroepen, gemeenschappen en Verbond in 't geheel van de Nederlandse samenleving te komen. Voorlopig is dit nog een verliggend ideaal, wij zullen onze handen vol hebben aan de uitbouw van elk van de drie genoemde groepen en de integratie daarvan, maar het is m.i. een ideaal dat de moeite waard is om ons streven richting en elan te geven.

H. F. Mulder.

LEEUWENKUIL-ERVARINGEN . . .

Van onze Kader-redacteur ontving ik het dringende verzoek hem per omgaande mijn „Leeuwenkuil"-ervaringen toe te zenden.
Eigenlijk had ik hem moeten antwoorden: „Van het Leeuwenkuil-front geen nieuws", of — (om het in de terminologie van een onzer gemeenschapsbestuurders te zeggen, die verzocht werd te helpen in een nogal verdrietige affaire) — „In de zomer schorten wij al onze activiteiten op".
Toch wel leuk, dat tijdelijk opschorten van activiteiten! Als ons apparaat van geestelijke verzorging er nou óók nog in zal slagen om gedurende de zomer alle narigheid „op te schorten", dan kan Daniël in de winter zich beperken tot Leeuwenkuil-ervaringen, om zich in de zomer heerlijk te wijden aan zijn belevenissen op de lammetjesweide.
Welk een perspectief voor het Verbond: het H.V. een ontmoetingscentrum voor leeuwen en lammeren.
Vanwege de opgeschorte activiteiten!

. . . van Daniël.

Geestelijke Verzorging

RUBRIEK VOOR DE GEESTELIJKE RAADSLIEDEN
EN HUN MEDEWERKERS

PLAATSELIJKE GEESTELIJKE VERZORGING

8. CONTACTBEZOEK

II

Een „Handleiding voor het contactbezoek" is kosteloos bij ons verkrijgbaar. Deze beschrijft de algemene opzet van het werk, en zal bij een volgende oplage beter met „Hoofdlijnen" betiteld kunnen worden.
Wat hieronder volgt, is meer precies bedoeld om de beginneling als het ware bij de hand te leiden door een bezoek heen. Er staan dus aanwijzingen in, die voor velen overbodig zijn; toch zijn ze telkens weer nodig gebleken.

Handleiding voor de bezoeker

1. Ga er alleen op uit. Met z'n tweeën jaagt u de mensen eerder in hun schulp.
2. Schrijf of telefoneer niet van te voren of het schikt. Maar wees bij uw komst erop ingesteld, desgewenst een afspraak te maken voor een gunstiger tijdstip.
Wenst u toch uw bezoek aan te kondigen, gebruik dan een brief zonder preciese tijdsbepaling; waarvan in ons vorig artikel een voorbeeld gegeven is.
3. Realiseer u van te voren, in welke geest u komt:
Niet om iets gedaan te krijgen, zodat u in een afhankelijke positie zoudt staan.
Evenmin om te zien, of de ander er behoefte aan heeft; zodat *hij* in de afhankelijke positie zou worden gesteld.
Maar tot eenvoudige wederzijdse oriëntatie, op voet van gelijkheid. Dit kan bij voorbaat gerustheid scheppen, want u hoeft de situatie alleen te leren kennen; haar niet te beïnvloeden, laat staan forceren.
4. Noem uw eigen naam. En, heel kort, de reden van uw komst: Dat de gemeenschap contact wil houden met haar leden.
5. Reageert men terughoudend, dan kunt u b.v. zeggen: „Misschien kom ik nu ongelegen, dan wil ik met genoegen nog eens terugkomen; wanneer zou het u beter schikken?"
Blijkt de weerstand dieper te gaan, leg dan nadruk op de bescheiden en zakelijke bedoeling van dit werk: Van onze leden en hun wensen op de hoogte te blijven. Als men wil, kan dat heel kort, ook wel in de gang.

6. Waar men u vriendelijk ontvangt, is het toch beter een eerste bezoek niet te lang te maken (een kwartier, ten hoogste drie). Zelfs wanneer men aandringt, kunt u beter niet blijven „plakken", maar nog eens terugkomen.
7. Stel u in op de interessen en gedachten van degene die u bezoekt; durf ook iets van uzelf prijs te geven, maar op een bescheiden plaats.
8. Laat u, waar moeilijkheden ter tafel komen, niet verleiden uw eigen mening of advies ten beste te geven. Het gaat veel meer om de vraag, hoever de ander met zijn zoeken gekomen is.
Kunt u beslist aan een uitspraak of toezegging niet ontkomen, houd deze dan in de voorlopige sfeer. Dan kunt u er nog eens over slapen en zo nodig u wenden tot een raadsman of een andere deskundige.
Al kunnen we zelf niet helpen, daarom hoeven we iemand nog niet in de steek te laten.
9. Ga in uw bemoeienis niet verder, dan de ander wenst; blijf u dit critisch afvragen. En praat over zijn mededelingen met niemand, zonder voorafgaande toestemming van hemzelf.
Dit geldt ook van verheugende-, maar vooral van pijnlijke zaken.
10. Houd van uw bezoeken een kaartsysteempje bij, wat betreft de zakelijke gegevens. Geen enkele vertrouwelijkheid mag hierop worden vermeld. Ook op een vergadering met medewerkers dienen wij geen mededeling te doen over iemands persoonlijke situatie, zoals de aard van zijn ziekte of de toestand van zijn financiën. Behalve in noodzaak en met zijn goedvinden.
11. Laat u niet ontmoedigen door ervaringen van afweer. Op hetzelfde adres valt een tweede of derde bezoek, mits niet te spoedig gebracht, soms heel anders uit.
Bovendien is onze opdracht niet gelegen in zichtbaar resultaat, maar in de ontmoeting zelf.
12. Laat u door deze aanwijzingen niet in een schema persen. Doe het op uw eigen manier. Iedere contactpersoon kan van zijn wijk iets verschillends maken.

Misschien heb ik hier of daar de indruk gewekt, alsof het bezoek meestal moeizaam gaat. Soms is dat ook zo, en daar moeten we op zijn voorbereid. Maar in een gemeenschap, waar men met deze vorm van werken reeds jaren ervaring heeft, werd ik over dit punt toch tot de orde geroepen: „U doet alsof de mensen geen prijs stellen op ons bezoek. Wij worden juist vrijwel overal vriendelijk en met belangstelling ontvangen!"
Dit ter bemoediging van beginners.

Tenslotte nog enkele suggesties voor degenen, die aan dit werk leiding geven: Besturen, plaatselijke geestelijke raadslieden, hoofd-contactpersonen, commissies voor geestelijke verzorging en praktisch humanisme.

Organisatie

Maak kleine wijken, van ten hoogste 15 adressen.
Begin liever met één wijk goed, en laat de andere rusten, dan in vijf wijken tegelijk een verkeerd stempel op het werk te zetten. Dit laatste gebeurt b.v., als men er een enquête van gaat maken; of als een contactpersoon gaat informeren of iemand de samenkomsten wel bezoekt.

Pas bij het kiezen van medewerkers op: voor de al te gezellige praatjesmaker, voor de zielgraver, en voor de man of vrouw, die iedereen „activeren" wil.
Slechts wie iets voor dit werk voelt èn enige zelfcritiek heeft, is geschikt.
Waar wijkhoofden tot nu toe uitsluitend administratief hebben gefunctioneerd, kunnen zij worden bijgeschoold voor contactwerk. Voorzover zij daartoe geen animo of gaven hebben, kan in hun wijk naast hen, en met hun advies, een geschikte medewerker gezocht worden.

Het is nodig, de contactpersonen regelmatig samen te roepen tot uitwisseling en onderlinge vorming. De plaatselijke geestelijk raadslieden, zieken- en bejaardenbezoekers dienen hierbij zoveel mogelijk aanwezig te zijn.
Voorkom op deze samenkomsten, dat over bezochte gezinnen, met name genoemd, al te persoonlijke gegevens worden meegedeeld.
Breid de contactbezoeken langzamerhand ook uit tot verspreid wonende algemene leden en tot belangstellende niet-leden.
Niet-leden van wie nog geen belangstelling gebleken is, dienen alleen bezocht te worden als dit op ongedwongen wijze kan gebeuren. Bezoek bij buitenstaanders, althans in het kader van 't contactwerk, is er niet in de eerste plaats op gericht, iemand te werven voor lidmaatschap, maar elkaar te leren kennen.
Op deze kennismaking stellen wij prijs, omdat wij de humanistisch gezinde wereld willen vertegenwoordigen en op allerlei terrein voor haar geestelijke belangen opkomen. Dat kan alleen, als wij op de hoogte blijven van wat er in die wereld leeft, ook bij de individuele mens. Niet onze, maar zijn gedachten mogen daarbij op de voorgrond staan.
Propaganda in de rechtstreekse betekenis van het woord kan later aan de orde komen. Hetzij door de contactpersoon zelf, hetzij in overleg met deze, door een speciaal hiervoor aangesteld medelid.
Gewoon menselijk contact is de gunstigste voorbereiding voor het werven van leden. Zoals ook voor het reeds ingeschreven ledencorps, wil het levend functioneren, dit een eerste voorwaarde is.
Dat we belang stellen in de mensen zelf, dat we ze kennen.

Kruyswijk.

ENKELE VRAGEN OMTRENT ZIEKENBEZOEK

Al vaak is er gesproken over onze entree bij de patiënt die we voor het eerst bezoeken. Ik neem aan dat dit goed en prettig is verlopen en we nu „in gesprek zijn". Wat is dan het belangrijkste?
Dat we kunnen luisteren zó dat we niet alleen de woorden horen maar tegelijkertijd werken met wat we horen. Een aktief luisteren dus. We moeten de situatie die ons geschetst wordt in al zijn kleuren en contouren voorstellen en ook het geheel overzien. Dan pas kunnen we ergens op wijzen op wat mogelijk een richting aangeeft waardoor we gezamenlijk uit de moeilijkheden kunnen komen. Dan zijn er voor mij geen belangrijke en onbelangrijke gesprekken, want achter het schijnbaar onbelangrijke kan een geweldig probleem liggen. Wat dunkt U van een jonge

vrouw die mij de inhoud van een film vertelde dat handelde over een klein verweesd jongetje. Een oppervlakkig verhaaltje zult U misschien zeggen. Dit wordt echter belangrijk als U weet dat deze vrouw een ongehuwde moeder is die zo juist een baby heeft gekregen. We hebben echt samen de hele film gevolgd en gezien dat dit kind toch aan alle kanten door liefde omringd werd.
Vaker maakte ik het mee dan men eigen problemen vertelde door middel van een boek of film. Zo b.v. beschreef een Hongaar me uitvoerig het beleg van een vesting in de middeleeuwen die belegerd werd door de Turken. Hij voelde zich beangst en aan alle kanten besprongen door problemen. Hoewel ik praktisch altijd wel op de hoogte was van de werkelijke problemen waar het om ging, meende ik toch nooit „door te moeten en mogen stoten", maar leek het me beter me mee te verdiepen met de patiënt in dat wat me voorgelegd werd. Ik heb me wel dikwijls afgevraagd of deze mensen zich bewust waren of ze door andere beelden de eigen problemen blootlegden? Heel graag zou ik eens horen of anderen ook dergelijke ervaringen hebben en hoe of zij het gedaan hebben.
Verder vraag ik me ook dikwijls af in hoeverre ziekenbezoeksters zich persoonlijk in een gesprek begeven.
Vertelt U van eigen ervaringen, zorgen of problemen? Bij een patiënt die heel erg tegen een operatie op zag heb ik wel van mijn eigen ervaringen zo nuchter en zakelijk mogelijk verteld als geruststelling. En soms doet het iemand goed te weten dat anderen ook hetzelfde ervaren hebben of met soortgelijke problemen zitten of hebben gezeten. Maar ik meen dat we wel op moeten passen dat de patiënt het gevoel krijgt hem/haar te willen overtroeven met onze verhalen.
Naar mijn mening mogen we wel eigen moeilijkheden gebruiken maar dan altijd welbewust en goed overwogen. We zijn beslist fout als we op bezoek bij een zieke of bejaarde onze eigen problemen op tafel gaan leggen want dan worden de rollen omgekeerd. Dan wordt de bezochte tot aktief luisteren gedwongen en het aktief luisteren was juist een van de voornaamste opgaven voor de zieken- of bejaardenbezoekster.

Een ziekenbezoekster.

Wie uit onze — zo langzamerhand tóch flink grote — groep ziekenbezoeksters schrijft naar aanleiding van deze vragen eens wat eigen opmerkingen en ervaringen voor Kader?
Graag! — Red.

BOEKENNIEUWS

Twee boeken liggen al enige tijd op een bespreking te wachten. Twee, die, oppervlakkig gezien, niet zo heel veel met elkaar gemeen hebben en die ik toch, na ze gelezen te hebben, geneigd ben aan elkaar te koppelen. Het ene is een pedagogische studie van Dr. H. Oldewelt, hoogleraar in de wijsbegeerte te Amsterdam: „Over ouders en kinderen schijnt dezelfde zon".[1]) Het andere is geschreven door twee Amerikaanse psychologen Dr. Carl Rogers en Dr. G. Marian Kinget: „Psycho-therapie en menselijke verhoudingen".[2]) Hoezeer ze verschillen, niet alleen in het onderwerp, zal hieronder duidelijk worden. Wat hen verbindt is, behalve dat zij zich beide met practische levensvragen bezighouden, eenzelfde visie op de mens, een, die ik niet aarzel een typisch humanistische te noemen. Deze visie wordt vooropgesteld en tegelijkertijd door de mogelijkheid haar in toepassing te brengen enerzijds bij het grootbrengen van kinderen, anderzijds bij het terecht helpen van min of meer ontspoorde mensen, getoetst en bevestigd. Als Oldewelt van opvoeden zegt, dat het niet bedoelt „bijbrengen, nog minder fatsoeneren, recht buigen en onderdrukken, maar het beschermen van de eigen ontwikkelingsgang van het kind onder aanpassing aan de culturele atmosfeer van een tijd" dan spreekt daaruit respect voor het eigene van het opgroeiende mensenkind en vertrouwen in zijn groei- en ontplooiingsmogelijkheden. Als Rogers pleit voor een „non-directive" en „client-centred" therapie en dus betoogt, dat wie een mens-in-de-knoop helpen wil niet volgens een of ander beproefde techniek te werk moet gaan, maar, zich onthoudend van elke rechtstreekse raad, met hem dient te zoeken naar wat er aan eigen mogelijkheden in hem aanwezig is, om hem dan er bewust van te maken wat er in hem de verwerkelijking daarvan in de weg staat, dan is hetzelfde respect en hetzelfde vertrouwen voorondersteld. Als het dus gelukt kinderen volgens deze stelregel op te voeden tot zelfstandige, creatieve mensen en als de therapeut door het wekken van de zijn cliënt eigen innerlijke krachten hem het verstoorde evenwicht terug kan doen vinden, dan blijkt uit de resultaten hoe juist de gedachte is, die aan deze handelwijze ten grondslag ligt.

Oldewelt's boek houdt zich bezig met problemen, waarvoor ouders en beroepsopvoeders in de dagelijkse praktijk telkens weer komen te staan. De theoretische achtergrond wordt slechts belicht, voorzover dat voor een goed begrip van de uitgestippelde richtlijnen noodzakelijk is. Wie in staat is met overtuiging deze bij zijn omgang met de aan zijn zorg toevertrouwde kinderen te volgen, zal aldus de draagwijdte van die beginselen kunnen toetsen. Het behoeft echter geen betoog, dat zulk een proef op de som, van hoe grote waarde die ook voor alle betrokkenen wezen mag, nooit tot algemeen geldige conclusies voeren zal. Opvoeden zal altijd meer een kunst dan een kunde blijven.

Het andere werk heeft juist in dit opzicht verder reikende pretenties. Het draagt een zuiver empirisch karakter. De methode volgens welke Rogers

---

[1]) Uitg. „De Torenlaan", Assen, 1959.
[2]) Uitg. Het Spectrum, Utrecht, 1960. Pols vestigde mijn aandacht op dit boek.

en de zijnen te werk gaan wordt er zo exact mogelijk weergegeven. En dat niet alleen in abstracto, in scherp geformuleerde, algemene uitspraken, maar ook concreet in een uitvoerig verslag van een van de zeer vele goed geregistreerde bijzondere gevallen, die in de laatste twintig jaar als studiemateriaal bijeengebracht zijn. In een groot aantal publicaties is dit materiaal aan diverse analyses onderworpen, die een empirisch-wetenschappelijk oordeel over de bruikbaarheid van deze methode en dus over de geldigheid van haar uitgangsveronderstellingen mogelijk maken.
Beide boeken nu lijken mij voor geestelijke raadslieden en voor sprekers, voorzover die zich met de erin behandelde problemen bezighouden, belangrijk genoeg om er in Kader de aandacht op te vestigen.

Een bespreking van „Over ouders en kinderen schijnt dezelfde zon" moet beginnen met een waarschuwing aan het adres van de a.s. lezers. Het ongewone taalgebruik van de schrijver bemoeilijkt de lectuur. Toch late men zich daardoor niet afschrikken. De inhoud bevat zo veel, waarmee ieder, die met kinderen te maken heeft, zelfs degene, die sceptisch staat tegenover de uitgangspunten ervan, zijn voordeel kan doen, dat de moeite, die men zich geven moet om de auteur te verstaan ruimschoots beloond wordt. Ik geef nu eerst de schrijver het woord:
„Een boek, dat de opvoeding betreft, dient zo reëel te zijn als mogelijk is en dus met de onbestendigheid in het gedrag der opvoeders en de variërende afstand tussen hun willen en hun kunnen en ook met hun recht op geluk — zoals zij dat verstaan — even volledig rekening te houden als met de directe belangen van het kind". Het is in het belang van kind, „wanneer ouders . . . zich niet . . . door opofferingen (die eigenlijk verarmingen zijn) . . . boven de grenzen van hun kunnen uitdrijven". Meer willen doen dan wat men zonder enige krampachtigheid geven kan, loopt telkens weer uit op schade aan het kind toegebracht. „Het beste, dat met horten en stoten wordt nagestreefd, is minder goed dan het minder goede, dat zonder forceringen tot stand komt . . . Geen opvoeden derhalve, zonder dat de opvoeder zichzelf en zijn grenzen mee in beschouwing neemt . . . Alleen wie zijn opvoederszorgen niet overspant blijft wezenlijk een hoeder van zijn kind . . . Hijzelf groeit daardoor verder in de natuurlijke richting zijner rijping, die op innerlijke consequentheid steunt en op de toon van vanzelfsprekendheid dat hij op zichzelf aan kan".
Voor wie dat vermag, geldt de regel: „Bloei en geluk van kind en ouder lopen paralel". Hem is meteen de keus van de titel van dit boek duidelijk geworden.
Deze uitdrukkelijke waarschuwing, waarmee O. het inleidende hoofdstuk opent, moest ieder, die sprekend of schrijvend pedagogische adviezen uitdeelt, vooraf laten gaan aan wat hij betoogt. En wie verderop in dit boek voorwaarden voor een gezonde, doeltreffende opvoeding vindt, welke zware eisen stellen aan ouders, die hoe lief zij hun kinderen hebben mogen, niet àlles vermogen, doet goed die inleiding nog eens te herlezen. De schr. trekt richtlijnen, hij stelt geen eisen, waaraan reeds voldaan moet zijn, nog voor het eigenlijke werk begint. Hij wijst op mogelijke ontsporingen, die, eenmaal als zodanig herkend, wellicht vermeden kunnen worden. Hij is er zeker niet op uit de uiteraard herhaaldelijk te kort schietende opvoeder een minderwaardigheidscomplex te bezorgen. Integendeel.

Het voornaamste uitgangspunt, dat de gehele gedachtengang beheerst is „het inzicht, dat een kind geen engel is, maar nog veel minder een barbaar, die later goede eigenschappen zal vertonen alleen omdat zij hem zijn bijgebracht". Positief gezegd en minder algemeen: „Een nieuwgeborene . . . brengt een karakteraanleg mee, die er nog nimmer was . . . en die nu onder invloed van omstandigheden wier samenstand en opeenvolging ook nog nooit voorkwamen *zijn* karakter zal gaan vormen". *Dit* vraagt van de ouders open en dus onbevangen aandacht voor de gedragingen van zuigeling en kleuter zonder zich van de wijs te laten brengen door de gangbare populaire op-(mis-)vattingen omtrent erfelijkheid, die er maar al te gauw toe leiden, dat bepaalde gewenste en helaas ook ongewenste eigenschappen van vader, moeder en wie daar nog meer voor in aanmerking komen, teruggevonden worden in het argeloze doen en laten van het kind. Zodra nl. dit uiterst oppervlakkige herkennen de grondslag gaat worden voor te nemen maatregelen het gewenste te bevorderen, het ongewenste te onderdrukken wordt de eigen aard van het jonge kind geweld aangedaan. De ouders, geleid door conclusies, die op niets berusten, verzuimen de gelegenheid door onbevooroordeeld liefdevol waarnemen, — hoe boeiend is dat voor moeders en vaders, die het wonder van het opgroeien dagelijks volgen, — de werkelijke oorzaken van opvallende gedragingen te ontdekken en, wat O. noemt, de natuurlijke groei van hun kind te hoeden. En dat niet alleen, maar door zulk een onderstelde karakterfout los te maken uit het geheel en haar te gaan bestrijden, vestigen zij de aandacht van het kind er op, maken het er mee vertrouwd en bereiken het tegenovergestelde van wat zij beogen. Tegen deze z.g. mozaïek-pedagogiek, die de ouders er toe brengt volgens hun patroon van wat een mens behoort te zijn de „goede" eigenschappen aan te kweken, de „verkeerde" te onderdrukken, neemt O. telkens opnieuw stelling.

De uitwerking van deze grondgedachte zal ik nu niet in bijzonderheden volgen. Ik volsta met op enige zaken, die mij bijzonder troffen, te wijzen om aan de a.s. lezer over te laten te ontdekken, dat er meer en belangrijkers in te vinden is.

1. De schildering van de innerlijke groei in de eerste levensjaren, te beginnen met de zuigeling, veilig geborgen in de aandacht en zorg van de moeder en de verdere omgeving, tot de kleuter, die een werkelijkheid buiten zichzelf ontdekt, een werkelijkheid, die niet al zijn wensen inwilligt, die eerst ongeduld, later ook het gevoel van onmacht wekt, ja angst aanjaagt. Deze schildering is uiteraard gericht op de eisen, die de taak, dit proces beschermend en zorgend te begeleiden, aan de ouders stelt. Reeds hier kan de schr. zijn „gulden regel voor het geluk der ouders tevens voor het welzijn der kinderen" naar voren brengen:
„Wat men een kind op het juiste moment ten volle geeft (aan belangstelling en hulp), zonder enige restrictie voortvloeiend uit eigen verlangens of gemakzucht, maar dat dan ook geeft zonder zelfs een schaduw van moeizame zelfoverwinning, dat bespaart men zich honderdvoudig in de toekomst".
2. Hierbij sluit het inhoudsrijke gedeelte aan, waarin er op gewezen wordt hoe de jonge mens „van nature op weg is naar de medemens". Dat leven als mens slechts mogelijk is met en ook vóór de anderen is niet

iets, dat het kind van buitenaf bijgebracht moet worden, het ligt als een mogelijkheid in de menselijke natuur en vraagt slechts naar gunstige omstandigheden om tot ontplooiing te komen. Dat het geen eenvoudige taak is om het klimaat te scheppen, waarin groei mogelijk is, ontveinst O. zich niet. „Angst kan men gemakkelijk kweken, de argeloosheid (nodig voor het opengaan, gelukkig van nature aanwezig) echter niet; haar kan men licht verliezen, angst bijna niet".

3. Een gezonde opvoeding vraagt aandacht voor het evenwicht tussen de op-het-ik-gerichte en de ik-overschrijdende krachten in het kind. Dit vergt veel van de opvoeder. Wanneer die het kind voortijdig geestdriftig tracht te maken voor zijn eigen ethische idealen zal hij, afgezien nog van het te kort doen aan de eigen aard van het kind, de kans op „krampachtige ik-bezorgdheid" groter maken. Immers in de nadrukkelijke pogingen tot zelfoverschrijding, die daarvan het gevolg kunnen zijn is het niet werkelijk met ànderen bezig, al lijkt het van wel, maar met zichzelf: „Zal *ik* slagen? Zal *ik* niet weer te kort schieten?" Wat er uitziet als zelfoverschrijding is dan niet „een inspringen elders, maar een zelfveredelingsmiddel voor de dader". Dit heeft ook consequenties voor de veelbesproken vragen van beloning en straf: „Prijs niet het kind, maar loof zijn bouwsels, laat zijn aandacht bij zijn werk blijven en niet op hemzelf als de maker terugzien. Maar evenzeer, hekel niet het kind, maar betreur, samen met hem, zijn wandaad". In dit samen betreuren ligt een natuurlijk verdriet, dat vruchtbaar kan zijn. Die heilzame werking blijft achterwege, als straf wordt opgelegd, „Dit is voor het kind een welkomer verdriet, want het blijft aan de buitenkant . . . En alle uitbundigheid van huilen en protest . . . is een graag aanvaard narcoticum. Maar het schaadt. Het kind weet dat niet, de ouders dienen het te weten. Het schaadt hem in de uitgroei van zijn omgang met zichzelf, van zijn verbondenheid met de omgeving en van zijn verantwoordelijkheidsgevoel".

4. Tegen het opkomend besef van onmacht en dus van zwakte heeft het kind van de natuur een wapen meegekregen: „de begaafdheid om (iemand) autoriteit toe te kennen". Die kent hij het eerst toe aan de ouders. Zij wordt aanvankelijk als een absolute beleefd. Later wordt dit anders, blijft het dichter bij wat werkelijk van de ouders kan verwacht worden. Autoriteit wordt toegekend door, kan nooit opgelegd worden aan het kind. Voor wat het kind wordt opgelegd door een in dit opzicht „mistastende" opvoeder gebruikt O. het woord gezag.

Het onderscheid is duidelijk. Tegenover de autoriteit gevoelt het kind, dat iets misdreef, zich schuldig en dit gevoel blijft ook als de ouders niet weten, dat dit gebeurd is. Tegenover het gezag gevoelt het angst voor straf en blijft die uit dan is het opgelucht, ja er kan leedvermaak zijn, dat de sterkere er toch maar niet achterkomt wat er gedaan is of door wie. Het kind moet in de wereld, die aan zijn wensen telkens weer een halt toeroept, van lieverlee thuis raken. Hij heeft dan ook behoefte aan een tegenkracht, die hem helpt zijn eigen wispelturigheid te boven te komen. Dat mag hij van de autoriteitsdrager verwachten. Als deze meegeeft, dan voldoet hij niet en valt dus op de duur uit.

De gezagsdrager, die domweg zijn wil oplegt, zowel als de opvoeder, die het kind „geheel vrij" laat, zij berokkenen beide onberekenbare schade aan de opgroeiende mens.

5. En ten slotte: „Verhelpen en niet bestrijden . . . niet tegen iets ageren, maar iets anders (dat beter is en voor het kind een zekere aantrekkingskracht bezit) in de hand werken en dan achterna niet een wijze les er uit halen, want die verjaagt de pas zich herstellende argeloosheid". Om misverstanden te voorkomen: „verhelpen is volstrekt niet een vorm van berusten. Het is: niet laten voortgaan, maar ook niet zich er tegenover opstellen, maar b.v. de lastigheid verstaan als een noodtoestand van het kind waar men met zijn medewerking hem van verlost (en het te helpen) door . . . het van de innerlijke aanleiding tot die lastigheid af te leiden naar iets meer gelukgevends".

Pr.

„Juist naar dit „uitpraten" verlangen wij allen, doch niemand schijnt daar ooit aan te hebben gedacht, dat men juist door dat „uitpraten" weer met zichzelf tot rede kan komen, en de rust kan vinden, die juist zo nodig is om de juiste richting te hervinden".

Uit een brief van een gedetineerde.